

HET WOORD VAN DE WEEK

ORGAAN VAN DE HUMANISTISCHE LUISTERKRING

Administratie Humanistische Luisterkring, Oudegracht 152, Utrecht. Postgiro 58.
Abonnementsprijs f 4,— per jaar. Buitenland f 5,60 per jaar, voor België f 4,60.
Voor leden van de Humanistische Luisterkring f 3,— per jaar. Losse nummers f 0,25.
Contrib. Luisterkr. f 1,—. Dit bedrag tezamen met bovengenoemde f 3,— te voldoen.

LEVEN IN EEN ONVOLMAAKTE WERELD

W e leven in een onvolmaakte wereld. Het constateren van zo'n simpele waarheid is op zichzelf geen verdienste. Ook de toevoeging, dat wij mensen maar onvolmaakte wezens zijn, is nog geen uiting van wijze bescheidenheid. Wat wordt er mee bedoeld? Is het een vrijpleiten van eigen tekortkomingen en feilen? Is het een berusten in ontoereikendheid en onvermogen? Is het een deemoedig zich onderwerpen aan de wil van een hogere macht?

Christenen en humanisten denken er uiteraard verschillend over. De gelovige zoekt achter de onvolmaaktheid van mens en wereld naar de ondoorgrondelijke beschikking van een volmaakt opperwezen.

De ongodsdiensige mens verwerpt die gedachte als absurd en ongeloofwaardig. Hij ziet er geen werkelijke oplossing in. Vele essentiële vragen blijven er door onbeantwoord. Is de onvolmaaktheid van de wereld een onveranderlijk gegeven? Of zijn mens en samenleving alsnog te vervolmaken? Moeten we in de situatie berusten in de hoop op een beter hiernamaals? Voor de humanist is er niets anders dan *deze* wereld met al zijn tekortkomingen en gebreken. Is er niets anders dan *dit* leven met al zijn teleurstellingen en desillusies. Als de onvolmaaktheid een wezenlijk kenmerk is dan moet hij die erkennen en er rekening mee houden. Hij moet er de consequenties uit trekken in zijn hele opvatting over het leven en in zijn houding tegenover zichzelf en zijn medemensen. Op de een of andere manier moet hij er mee klaar zien te komen.

Godgelovigen en ongelovigen, wij leven allen tezamen met onze beperkte vermogens in dezelfde menselijke situatie van onvolmaaktheid.

Wij ervaren daarin onze onmacht tegenover de groeiende spanningen en conflicten van onze tijd.

We zien om ons heen de chaos en corruptie, de fouten en gebreken, de vergrijpen en ontsporingen, de ontmoedigende en ontgoochelde uitingen van het „menselijk tekort”. Ook de humanist erkent ten volle het bestaan van dat „menselijk tekort”. Ook hij ervaart het als existentiële realiteit en ondergaat het in alle gevoelens van onvrede

en onbehagen in stemmingen van wanhoop en angst, in besef van schuld en ontoereikendheid. Op zeldzame momenten van existentiële bezinning is ons het „menselijk tekort” klaar en bewust beklemmend intens en indringend. In de sleur van alledag proberen we het zo veel mogelijk te vergeten, te verdringen in de donkere schuilhoeken van ons onderbewustzijn vol heimelijke schuldgevoelens. Maar het laat ons niet los. Het vergezelt ons als een dreigende schaduw op de achtergrond van ons bestaan. Het maakt ons onzeker en onrustig. Het geeft ons leven een bittere ondertoon van zelfverwijt. Het slingert ons heen en weer tussen vlagen van felle opstandigheid en doffe bezinning. Het wekt gevoelens van onvrede: uiterlijke onvrede met de wereld en innerlijke onvrede met onszelf. We zoeken innerlijke vervulling maar vinden uiterlijke verstrooiing. Onze dagen zijn gevuld met bezigheden, belevenissen, sensaties. Maar daarachter is de gapende leegte van de verveling, de onlust en de onvoldaanheid. Is dat bange vragen naar de zin van al deze onvolmaaktheid. Hoe voller ons jachtige leven wordt, des te meer voelen we ons onvervuld en onvolmaakt.

Het is zo onmoedigend om telkens weer tekort te schieten als we zo vol zijn van idealen voor een betere wereld. Het is zo bedroevend om telkens weer teleurgesteld te worden in mensen van wie we zulke hoge verwachtingen koesteren. Het is zo ontgoochelend om dag aan dag het kleinzielige menselijke gedoe mee te maken met al zijn schijnheiligheid en gewichtigdoenerij. Het is zo weinig verheffend te beseffen door welke kortzichtige motieven en verlangens mensen en volken gedreven worden. Is het wonder, dat er om ons heen een nieuwe generatie opgroeit die zich met walging afkeert van de wereld. Die sceptisch en cynisch staat tegenover al die mensen die voortdurend uit zijn op bestraffen en vermanen, die onverbeterlijke wereldverbeteraars en morele herbewapenaars. Het protest van deze „sceptische generatie” is veroorzaakt door het mislukken en falen van het voorgeslacht. Hun scepticisme is per slot een verweer tegen verdere teleurstellingen en desillusies.

een uitzending voor de vara-microfoon van zondag 10 september 1961

Het cynische nihilisme van vandaag is voor een belangrijk deel juist uitvloeisel van een diepgeworteld verlangen naar zelfbehoud. De afbraak van traditionele normen is in wezen een verdediging van nog dieper liggende levenswaarden, die instinctief beveiligd moeten worden.

Teleurstellingen zijn een gevolg van te hoog gestelde verwachtingen, van onhoudbare illusies, van onrealistische voorstellingen die we er nog altijd op na houden omtrent leven en wereld. Afbraak van illusies, hoe pijnlijk ook, omdat ze ons dierbaar zijn geworden, is een gezonde bezigheid, die ons uitzicht op de werkelijke wereld verruimt.

We leven als onvolmaakte mensen in een onvolmaakte wereld. Ik geloof, dat we dit zonder schroom moeten erkennen. Voorstellingen van een volmaakte samenleving zijn ireëel en utopisch. Maar erkennen betekent niet zonder meer er in berusten. Erkenning van het „menselijk tekort” wil niet zeggen, dat we daar vrede mee hebben. Het laat ons onbevredigd en doet ons streven naar beter. De mens is nooit af maar voortdurend onderweg. Er zijn verschillende theorieën over de evolutie van het leven en de mens. Vaak schuilt er in de idee van de „evolutie” een gedachte aan „steeds verdere vervolmaking”. Die gedachte is een wensdroom. Waarom zou de mens „volmaakter” zijn dan een amoëbe?

De consequentie van zo'n theorie van „vervolmakende evolutie” is dan, dat ook de mens nog verder evolueert naar een hoger stadium, naar een „bovenmenselijke, goddelijke bestemming”. Al dergelijke theorieën berusten op projectie van verlangens naar volmaaktheid. Ergens schuilt er een gezichtsbedrog in doordat vergeten wordt dat ieder individu telkens weer opnieuw een ontwikkeling moet doormaken naar volwassenheid en rijpheid.

Dit „steeds weer opnieuw” maakt, dat het proces nooit voltooid is. „Evolutie” is „reputerende evolutie”. Ieder individu ieder geslacht, iedere soort ondergaat het proces van wording en aanpassing, van verwerkelijking van bepaalde mogelijkheden. Daarbij worden ook telkens weer andere mogelijkheden verwaarloosd, worden bepaalde kansen gemist, worden bepaalde verworvenheden teniet gedaan. Sommigen slagen beter dan anderen. In ieder leven komen momenten voor van falen en tekort schieten. Juist dit „telkens weer opnieuw” maakt, dat we voortdurend bezig moeten zijn aan onszelf. Het maakt dat we aan de ene kant niet de illusie mogen koesteren ooit klaar te zullen komen en aan de andere kant dat we niet zo gemakzuchtig mogen zijn om maar stil te blijven staan.

Er is een middenweg tussen oppervlakkig optimisme en gemakzuchtig pessimisme. De optimistische illusies over volmaaktheid kunnen we niet delen. Maar we hoeven ook niet te vervallen in de fatalistische berusting, die de wereld laat reilen en zeilen

en vertrouwt op een goddelijke beschikking. We geloven niet in de kracht van het zogenaamde „positieve denken”, dat de mensen grotere vermogens wil aanpraten dan waarover ze werkelijk beschikken. Aan de andere kant wijzen we net zo goed het gemakzuchtige pessimisme af van degenen, die zo vlot het falen van anderen opmerken en hierin een voorwendsel vinden om zich over te geven aan egocentrische genoegens zonder zich aan de wereld te storen.

Erkenning van de algemeen menselijke onvolmaaktheid heeft een sterk relativiserende werking. Het doet ons de betrekkelijkheid inzien van vele kunstmatige onderscheidingen. We maken een onderscheid in rangen en standen, in elite en massa, in begaafden en middelmatigen. We meten onze medemens naar hun intelligentie-quotiënt, naar hun uiterlijk succes, naar hun maatschappelijk prestige, naar hun carrière. Zo groot is in de meesten van ons het verlangen naar „de volmaakte”, dat we moeilijk ontkomen aan de neiging dit verlangen te projecteren in een idool. Die projectie kan allerlei gedaanten aannemen: van het hoogste, volmaakte opperwezen tot de veel aanbeden held van de dag, van de verheerlijkte dictators, idolen van de massa, tot de meer onschuldige sterren en fans, idolen van teenagers. Zelfs wanneer onze helden in populaire dames- en weekbladen worden afgetekend met menselijke feilen en hebbelikheden, dan dient dit meestal nog om de persoonsverheerlijking te ondersteunen en de droomwereld „echter” te maken.

Heel die mentaliteit van dat opzien naar de volmaakte en dat neerzien op de massa komt ook tot uiting in de geest van maatschappelijke wedijver, in het concurrentie- en competitie-motief van onze samenleving. Het op uiterlijk succes en maatschappelijk prestige gerichte algemene streven gaat voorbij aan de waarde van de innerlijke vervulling.

In de uiterlijke chaos van conflicten en spanningen zien we de ontoereikendheid van onze menselijke strevingen. We stellen verwachtingen aan de wereld en aan onszelf en worden teleurgesteld. We weten dat onze samenleving bij lange na niet beantwoordt aan een ideaal van „de juiste man op de juiste plaats”.

De elite-vorming wordt in de praktijk niet beheerst door eerlijke kansen voor de meest begaafden maar voor een groot deel door ongebreidelde machtsfactoren en toevallige relaties. Het weten van het onrecht en de chaos wekt in ons gevoelens van onlust en onvrede. Maar juist dat veruiterlijkte streven, dat steeds naar buiten en naar anderen kijkt, dat willen vergelijken en meten en dan telkens weer tot de conclusie komt van het tekort, dat alles gaat voorbij aan de onmeetbare rijkdom van de innerlijke vervulling. Onze maatschappij let te veel op uiterlijk succes en beoordeelt hiernaar of een leven geslaagd is of niet. We proberen ons leven in te richten naar een uitwendig model en vergeten het eigene en onvergelij-

Humanistische Correspondentiekering voor huwelijkscontacten opgericht door het Humanistisch Verbond, verleent bemiddeling bij het leggen van contacten tussen personen, die een huwelijkspartner zoeken.
Inlichtingen postbus 210, Utrecht. Gaarne 24 ct aan postzegels insluiten. (adv.)

kelijke te ontplooiën. We wijten zo gemakkelijk ons menselijk tekort aan erfelijke factoren en gebreken in ons milieu, aan onvoldoende capaciteiten en gemiste kansen. In de praktijk zijn de kansen altijd beperkt en is ons leven een onvolmaakt compromis.

Maar er is een andere kant, die we alleen kunnen zien als we niet meten naar uiterlijke maatstaven van volmaaktheid maar letten op het eigene en onvergelyklijke in ieder afzonderlijk. Onze samenleving is een co-existentie van vele mensen met uiteenlopende aard, ontwikkeling en belangstelling. Kunnen we onze medemensen aanvaarden zoals ze zelf zijn met hun hebbeligheden en eigenaardigheden, dan treden we ook hun tekortkomingen tegemoet met de mildheid van het werkelijk begripen. Voor al deze gewone mensen zoals ze zijn, zonder kunstmatige onderscheidingen naar maatstaven van uiterlijke volmaaktheid, is er juist een mogelijkheid tot menselijke ontplooiing, onafhankelijk van het uiterlijke succes en zelfs onbeperkt door erfelijke tekortkomingen. Dat is de mogelijkheid tot een zinvervuld leven.

Maar dan zullen we in de eerste plaats het krampachtige streven naar ideale vervolmaking moeten loslaten. Dan zullen we vooral moeten letten op het onvergelykbare en on-

vervangbare. Dan zullen we minder naar buiten en meer naar binnen moeten leven. Dan zullen we de opvoeding niet moeten afstemmen op uiterlijke doelen van een zo hoog mogelijke maatschappelijke positie maar op de innerlijke mogelijkheden tot eigen leven. We zullen moeten leren onze kinderen niet eindeloos te verbieden en te vermanen en te vormen naar een model van volmaaktheid, maar met eindeloos geduld en begrip voor hun eigen wezen hen omringen met menselijke zorg.

Dan zullen we in de benauwende volte van deze wereld met zijn gebrek aan woonruimte, recreatieruimte, speelruimte toch nog de onvermoede diepten en verten ontdekken van de creatieve geestelijke achtergronden van ons leven, de open werelden van speelse fantasie en zinsontplooiing, de ruimte van ons hart en de diepten en hoogten van ons innerlijke leven. Dan zullen we ook in staat zijn te getuigen: ik heb dit leven lief met al zijn tekortkomingen en teleurstellingen. Ik heb mijn medemensen lief, niet zoals mijzelf, maar zoals zij zelf zijn. Ook dit onvolmaakte samenleven in deze onvolmaakte wereld is de moeite waard geleefd te worden.

KWEE SWAN LIAT.

Langsaamheid past grote saecken

J. Van den Vondel.

Karakter bestaat hierin, dat men bescheiden en nederig „neen” kan zeggen en dan kalm afwachten wat er uit volgt.

L. Veuillot

Het is niet voldoende dat men bereid is zijn plicht te doen, men moet haar ook kennen.

François Guizot.

Geen dompig kerkerhol, noch ijs,ren keet'nen
Kan ooit de kracht des geest in boeien slaan.

William Shakespeare.

Geen van de euvelen, die het totalitarisme zegt te kunnen opheffen, is zo erg als het totalitarisme zelf.

Albert Camus.

Indien er geen getuigen bij zijn, zijn slechts weinig mensen in staat tot goede daden.

Seneca.

Niemand bezit fantasie genoeg om de honger van zijn naaste te voelen.

Emanuel Wertheimer.

Indien de vrije wereld geen hulp kan bieden aan de velen, die arm zijn, dan kan zij nooit redding brengen aan de weinigen, die rijk zijn.

President Kennedy.

Uit de jeugd kent men de man.

Nederlands spreekwoord.

De wereld behoort aan de enthousiasteling, die zijn hoofd koel houdt.

William Mc Fee.

Door de oog van de naald kan men de hemel zien.

Japans spreekwoord.

natuurlijk bewaart u de radiolezingen

Om U het bewaren mogelijk en het herlezen van de radiolezingen tot een genoegen te maken, is er een handig verzamelbandje te verkrijgen.

Aan dit linnen bandje, dat voorzien is van een gouden opdruk, zult U veel plezier beleven.

De prijs, die laag gesteld is, bedraagt f 1,95. Gireer het bedrag op postrekening 58 t.n.v. Humanistische Luisterking het Woord van de Week te Utrecht.

„VAN MENS TOT MENS”

Wanneer iemand wordt toegevoegd, dat hij in betrekking tot een persoon of zaak bevooroordeeld is, wijst hij dit gewoonlijk met klem af. Want het betekent, dat hij zijn oordeel niet gewikt en gewogen heeft, niet elk gegeven, dat hem ten dienste zou kunnen staan, bij zijn oordeel heeft betrokken. En bovendien, dat hij zijn verstand heeft laten beïnvloeden door zijn gevoel. Zulks geldt in het algemeen als een gebrek. Slechts enkelen zullen op een verwijt van vooroordeel reageren met: Ja, ik ben bevooroordeeld en ik wil het weten.

Zo kan het schijnen, dat het bevooroordeeld zijn algemeen als fout gezien wordt, die bij slechts weinige mensen wordt aangetroffen. Toch is dit geenszins het geval. Ik durf zelfs de uitspraak aan: personen, die nooit blijk geven van een vooroordeel, bestaan evenmin als mensen, die nooit gelogen hebben. Dagelijks worden tal van oordelen afgegeven, die getuigen van vooringenomenheid of (sta mij de ongebruikelijke uitdrukking toe) van tegeningenomenheid. We hebben nu eenmaal behalve ons verstand onze emoties, en die vertroebelen vaak het verstandelijk oordeel. De enige remedie die de gevoelens min of meer in toom kan houden, is het bewustzijn, dat we ons vaak door een vooroordeel laten leiden. Een gewaarschuwd man telt voor twee, ook als de waarschuwing van ons zelf uitgaat.

Voor degenen onder mijn hoorders, die niet direct overtuigd zouden zijn van hun eigen gebreken in dezen, zal ik een aantal voorbeelden noemen, waarbij zij wellicht schoenen zullen vinden, die hun passen.

Daar is ten eerste de mening, dat gekleurde rassen van een mindere geestelijke aanleg blijk geven dan het blanke ras. Er zijn boeken vol geschreven om dat te bewijzen, waarbij echter zorgvuldig alles wat tegen de mening pleit, wordt weggelaten of als van geen belang wordt terzijde geschoven. De blanken in Zuid-Afrika en in het zuiden van de Ver. Staten zijn, op een kleine minderheid na, ook zonder die boeken te hebben gelezen overtuigd, dat ze in geestelijk opzicht ver boven de negers uitsteken, en dat zij zich zouden vernederen door hen op voet van gelijkheid te bejegenen. Tegenargumenten deren hen niet in het minst. (Zie hiervoor o.a. het door de Unesco uitgegeven werkje „The race question in modern science”).

Over anti-semitisme is er, sedert Hitler zijn jodenuitroeiing begon, zoveel geschreven, dat het overbodig lijkt, er nog weer eens op in te gaan. In Nederland is dit ook niet bijzonder nodig, al zijn er personen, die, ontkennend, dat ze anti-semit zijn, er geen been in zien van een „jodenstreek” te spreken als ze een kwalijke ondervinding opdoen, waar joden part noch deel aan hebben. Zulk een uitdrukking betekent immers: lelijke streken horen bij de joden, niet bij anderen.

Van vooroordelen krijgen ook humanisten hun deel. Vele christenen, gelukkig in afnemend aantal, weigeren hen als gelijkwaardig te erkennen bij de geestelijke verzorging van

militeairen en hulpbehoevende gezinnen. Hun vooroordeel gaat gelukkig niet zo ver als van de man, die mij toevoegde: „Humanisten! zij kennen God noch gebod”.

Het venijn zit in de staart: het zou wel een onbegonnen werk zijn, aannemelijk te maken, dat humanisten op moreel gebied achterstaan bij andersdenkenden.

Overigens is er geen groep, waartegen bij anderen geen vooroordeel bestaat. Zo heb ik horen beweren, dat alle gereformeerden huichelaars zijn. „Ze hebben ze achter hun elleboog”, was een geliefkoosde uitdrukking van een vrouw, die ik gekend heb. Bij anderen komen de katholieken er weer slecht af. Zo bestaan er over alle volken en volksgroepen myten, die zonder enig onderzoek of terughoudendheid door tallozen aanvaard worden.

Eigenlijk berusten zo goed als alle gangbare meningen over volkskarakters, gunstige zowel als ongunstige, op vooroordelen. Een of enkele ondervindingen zijn voldoende om tot uitspraken te komen als: de Zwitsers is het alleen om geld te doen; de Vlamingen zijn leutige lieden; de Russen zijn vriendelijke mensen; de Duitsers likken naar boven en trappen naar onderen; de Nederlanders munten uit door doorzettingsvermogen; ze zijn ook uiterst kalm (overtuig U er maar van bij een voetbalwedstrijd).

Kort geleden maakte ik in een gemengd gezelschap een excursie naar Rusland mee. Gemengd o.a. wat de politieke inzichten betreft, die varieerden van communistisch tot liberaal. Merkwaaardig was het verschil in beoordeling van wat wij te zien en te horen kregen. Aan de ene kant overvloedige bewondering; geen vragen, die duiden op kritisch waarnemen; voor sommigen leek de tocht een soort bedevaart. Tijdens een eendaags verblijf in Berlijn op de terugtocht werd een rondrit per bus gemaakt, die ons niet alleen door het oosten van de stad, maar ook door West-Berlijn voerde. Dit laatste vond bij een der groepsleden alles behalve instemming; het verblijf had volgens haar tot Oost-Berlijn beperkt moeten blijven.

Er stond tegenover, dat van andere zijde de mededelingen van de Russische tolken met tamelijk wat wantrouwen werden ontvangen en dat daar een zekere zucht viel te constateren tot het zoeken van het onvolmaakte en het lelijke.

Niet alleen over volken, ook over bewoners van bepaalde steden bestaan rotsvaste meningen. Bij vele Rotterdammers heeft de mening wortel geschoten, dat zij de flinkste, de ondernemendste, de actiefste bewoners van Nederland, zo niet van Europa zijn. Waarbij vergeleken speciaal de Amsterdammers van een gebrek aan initiatief zouden blijk geven, die, de Rotterdamse durf des te meer doet uitkomen.

Amsterdammers daarentegen vinden, dat er voor Rotterdam geen reden is zich zo te verheffen boven andere havensteden; de ligging is voor het verkeer met Duitsland zo gunstig, dat de havenontwikkeling wel moest komen.

Verder, zeggen zij, wint Amsterdam het in schadsschoon verre van Rotterdam en is de hoofdstad een centrum van cultuur, waarvan de Maasstad niet kan tippen. Omdat Amsterdam een eigen universiteit heeft, zo meesmuilen Amsterdammers, willen Rotterdammers er persé ook een hebben, want in de grond lijden ze aan een minderwaardigheidscomplex.

We hebben hier met een aardige verzameling vooroordelen te doen van Nederlanders over Nederlanders. Zoekt U maar uit, aan welke kant ze het talrijkst zijn. Ik als Amsterdammer behoef mij niet lang te beraden. Aardig is het voorval, dat ik onlangs van iemand hoorde. Deze was bij een gesprek tegenwoordig, waarin een industrieel verklaarde, dat hij een vestiging wilde in een kleine plaats niet te ver van Gouda. Verschillende mogelijkheden werden genoemd en verworpen, waarop een van de aanwezigen, die van een grapje hield, opperde, Wat denkt U van Rotterdam? De aanwezige Rotterdammer werd hierover zo boos, dat hij met de kleinere van zijn stad geen contact meer wenste.

Bij talloze mensen zijn de denkbelden onuitroeibaar, die hun in hun jeugd als onomstotelijke waarheden zijn bijgebracht. Dit blijkt o.a. hieruit, dat de verdeling naar kerkelijke gezindte slechts aan geringe wijzigingen onderhevig is. Weliswaar groeit het aantal onkerkelijken, doordat een aantal lid maten zich losmaakt uit het kerkelijk verband, maar b.v. een overgang van katholieken naar een protestantse gemeenschap of omgekeerd, komt zelden voor. Als regel met slechts heel weinig uitzonderingen zijn de protestanten uit protestantse, en de katholieken uit katholieke ouders geboren. Niemand kan staande houden, dat zulks berust op een zelfstandig oordeel van de betrokkenen. Hun is ingeprent, dat de kerk van de ouders de enige goede is. Degenen, die zich ernstig bezighouden met de leerstellingen en de praktijk van andere gezindten, zijn zeldzame uitzonderingen. En laten onkerkelijken zich nu niet inbeelden, dat het bij hen totaal anders is. Zeker, verscheidene hunner zijn afkomstig uit kerkelijke gezinnen, en zij hebben een zelfstandig besluit moeten nemen. Maar velen ook volgen uit traditie de opvattingen, die zij van hun ouders hebben overgenomen.

Merkwaardig is de hardnekkigheid, waarmee een groot deel van de christenen blijft vasthouden aan de verhalen omtrent de schepping van de wereld in zes dagen, het spreken van de slang in het Paradijs, de zondvloed e.d. Verhalen, geboren uit de aan de mens eigen zucht tot verklaren. Maar ontstaan in een tijd, waarin de kennis van het heelal nog zo beperkt was, dat men de aarde als het middelpunt ervan aanzag en de hemellichamen als voor de aardbewoners bestemde lantaarns. De wetenschappen van de geologie, de paleontologie en de antropologie, die zich bezighouden met de geschiedenis van aarde en mens, worden door geen ontwikkeld mens meer aangevallen, ze spreken van een wording van de aarde en van de levende wezens erop over honderden miljoenen jaren. Waardoor de scheppings-

verhalen (behalve het bijbelse bestaan er tientallen andere) als poëtische bedenksels moeten worden beschouwd, die hun bekoring behouden, maar die in onze cultuur niet meer passen. In een cultuur, die het mogelijk gemaakt heeft, het heelal te doorvorsen en te constateren, dat de aarde een klein deel is van het zonnestelsel, welk stelsel er echter slechts een is van ontelbare andere. Desondanks zijn er heel wat personen, die boos worden, indien iemand blijk geeft, het bijbelse scheppingsverhaal niet meer te aanvaarden.

Wrok tegen andersdenkenden is dikwijls een begeleidingsverschijnsel van het vooroordeel. Een verkeerd oordeel kan het gevolg zijn van gebrek aan kennis, maar als degenen, dit het uitsprekt, bereid is, het na verdere informatie te herzien, is er geen sprake van een vooroordeel. Dit wordt het pas, als koppig volgehouden wordt, dat de uitspraak juist is, al kan de betrokkene de tegenargumenten niet weerleggen.

Vooroordelen hebben in de loop der tijden veel onheil gesticht en ze doen het nog. Gelukkig zijn niet alle schadelijk en sommige geven eerder aanleiding tot een glimlach. Zo de eerbied voor titels. Vele mensen voelen onmiddellijk ontzag, wanneer ze in aanraking komen met iemand, die het recht heeft zich jonkheer, baron of graaf te noemen. Een eerbied, die, voorzover hij voortspuit uit de titel op zichzelf, volkomen zinloos is. Als de persoon in kwestie hoogachting verdient, is het om zijn karaktereigenschappen, niet om zijn titel. Het percentage edele lieden onder de edellieden zal niet groter zijn dan onder burgers zonder adellijke titel. Eigenlijk heeft geen enkele titel, die niet verkregen is door persoonlijke prestaties, waarde.

Overigens is de vooringenomenheid voor adellijke personen een onschuldig verschijnsel, en zo is het ook met het vereren van helden in allerlei variaties, mits het geen Hitlers zijn.

Maar de vooroordelen, die een veroordeling inhouden, stichten onnoemelijk veel kwaad en zullen dat ook blijven doen. Want zolang de mens zijn emoties niet zodanig beheerst, dat hij vooropgezette meningen na het aanhoren van argumenten kan laten varen, is hij tot vele onrechtvaardigheden in staat. En wie kan met volle overtuiging verklaren, dat hij bij de beoordeling van anderen nooit zijn gevoelens laat meespreken?

Het is dus een nogal somber beeld, dat ik U schets. Maar dat betekent niet, dat we ons maar bij die toestand moeten neerleggen. Een van de belangrijkste inzichten, die moeten worden geopend, speciaal aan degenen, die aan jeugdige personen leiding zullen geven, is, dat zij steeds weer het vooroordeel moeten bestrijden. Dat zij moeten waarschuwen tegen met aplomb uitgesproken beweringen zonder bewijs, een soort van betoog, die zelfs in de wetenschap niet geheel onbekend is.

Zulk een actie tegen het vooroordeel zal dit zeker niet uit de wereld helpen. Maar wellicht zou het als een succes zijn, als het enigszins werd teruggedrongen.

Prof. Dr. J. J. Fahrenfort.

STOFFEL

Degenen die bekend zijn met de geschiedenis van Woutertje Pieterse, zullen zich zonder twijfel de beschrijving van het salieavondje herinneren. Temidden van een gezelschap van kwebbelende vrouwspersonen bevindt zich de heer Stoffel Pieterse, derde ondermeester aan een stadssenschool. Welnu, naar mijn mening heeft de beschrijver van het salieavondje aan deze Stoffel Pieterse onrecht gedaan.

Om te beginnen is het goedkoop iemand te honen om een minder gelukkige naam. Deze leerkracht heette Stoffel. Nou, goed, en wat zou dat? Hoe heette die vent ook weer, die Amerika ontdekt heeft? Stoffel Doffer, en alleen omdat die een paar honderd jaar eerder leefde kennen wij hem onder de naam Christophorus Columbus en nemen wij in gedachten onze pet af, als wij zijn historische vergissing in herinnering roepen.

Dat de naam een teken zou zijn is één van die hardnekkige misverstanden, die ons steeds weer op verkeerde wegen brengen. De nuchtere man, die zei, dat een roos even geurig zou ruiken als zij paardebloem of iets dergelijks heette, had veel meer gelijk. Alleen gemakzuchtige en domme mensen zeggen: „Paardebloem? Bah, weg met die rommel” en zij werpen de roos op de vaalt zonder er even aan te ruiken.

Ruikt men nu even aan de oudste zoon van juffrouw Pieterse dan bespeurt men alras, dat die nog zo'n Stoffel niet was. De jongeman was gedoemd in een gezelschap leeghoofdige en kwaadaardige buurvrouwen de avond door te brengen. Hij wist waarschijnlijk, dat zijn moeder hem als intellectueel paradepaard zou laten opdraven. Inderdaad zei zij tot hem: „Kom, Stoffel prateris mee.. je sitter by as de steneman.”

Ik neem de spelling van de schrijver vrijwel ongewijzigd over. Ook die spelling is niet eerlijk. Die moet de indruk wekken alsof daar in die kamer, III, 7, b² (Pp) volgens de systematiek van meester Pennewip krom Nederlands werd gesproken. Dit nu was niet het geval en althans blijkt het niet uit het citaat. Alleen de „s” van „sitter” zou op een dialectische uitspraak kunnen wijzen. Maar er zijn verscheidene verdienstelijke Nederlanders, die in deze zin „sitter” plegen te zeggen, gelijk andere landgenoten uit andere streken zouden zeggen pategis mee, je zittig bee”, enz. Wij zien dan verder, dat Stoffel Pieterse niet zomaar één, twee drie door de knieën ging. Hij blijkt een liefhebber zoon te zijn die zijn moeder graag een plezier doet, maar anderzijds zijn menselijke waardigheid zolang mogelijk ongeschonden bewaart. Hij verzet zich dus tegen de moederlijke aandrang met een argumentering, die aangepast is aan het niveau,

waarop hij zich bevindt en antwoordt: „Moeder, wâ- praat uwe fan uwe sietâ- 'k rook”.

Dit antwoord nu is naar onze mening niet alleen op het niveau van III 7, b², (Pp), maar ook in andere middens een adequaat antwoord op de uitnodiging „prateris mee”. Want waarom zou men meepraten, als men niets te zeggen heeft, als men bezig is een probleem te doorvoren of zijn geest verrijkt door de observatie van de medemens?

Het zomaar eris meepraten leidt gewoonlijk tot niets. Ik zeg dit niet alleen omdat ik de lezer deelgenoot wil maken van een moeizaam verworven levenservaring, maar ook ter zelfverdediging. Want, hoewel ik, als het zo uitkomt niet voor een gesprek opzija, kan het mij toch ook herhaaldelijk gebeuren, dat ik in gezelschap rustig rook en min of meer verbaasd toeluister naar de verwarde wijze waarop eenvoudige zaken in de knoop gepraat worden.

Dan denk ik: „Er is geen beginnen aan hier een zinnig woord tussen te werpen. Elke opmerking mijnerzijds zou de verwarring alleen maar vergroten. Laat ik zwijgen en roken”.

Maar mijn naaste familie vreest dan, dat ik mij ontwikkel tot een autistische grijsaard en tracht mij in de draaikolk te drijven met de woorden „prateris mee”.

Bij andere gelegenheden echter is een enkel woord voldoende om mij tot een uitvoerige beschouwing te verleiden. En dan behoeft dat enkele woord niet te zijn „Berlijn” of „kernproeven” of iets soortgelijks. Het kan ook zijn „cervelaatworst”, „Lucebert” of „kapitaalrente”. Want ik ben van mening, dat een bewust levend persoon over deze en dergelijke onderwerpen altijd wel een waardevolle opmerking in het midden kan brengen.

Ik stel mij dus allerminst op het standpunt, dat spreken zilver en zwijgen goud is. In het algemeen heb ik het trouwens niet op spreekwoorden, zoals de lezer wellicht al begrepen heeft.

Als spreken zilver was, zouden wij nu onder de universele zilveren standaard leven. En welke handelsreiziger of politicus zou beamen, dat zwijgen goud zou zijn?

Bij alle begrip, dat ik kan opbrengen voor Stoffel Pieterse en voor mezelf, weiger ik te aanvaarden, dat zwijgen goud is.

Want een wereld vol stomme rijkaards zou weldra ontaarden in een wereld vol rijke stommelingen. En dat lijkt me niet leuk, dus geloof ik het niet.

(Dit laatste lijkt me achteraf niet helemaal logisch, maar het is de enige manier om op de been te blijven).

H. H.

lezingen voor de radio

- zo. 17 sept. VARA 9.45 uur: Dr. H. Bongers: „Ik ben helemaal niks”.
- zo. 24 sept. VARA 9.45 uur: Drs. A. R. Vermeer: „Geestelijke verzorging in het leger”.
- zo. 1 okt. VARA 9.45 uur: Prof. Dr. L. G. van der Wal: „En wat zegt de humanist ervan”.
- di. 3 okt. AVRO 16.— uur: Mr. A. Stempels: Onderwerp nog niet bekend.
- zo. 8 okt. VARA 9.45 uur: Prof. Dr. C. T. P. Stutterheim: „Taal als bron van liefde en haat”.
- zo. 15 okt. VARA 9.45 uur: Dr. J. P. van Praag: „Het grote gevaar”.